

Ook vroegmiddeleeuwse bewoningssporen in Utrechtse wijk Zuilen

In de Utrechtse wijk Zuilen hebben archeologen van de gemeente Utrecht bewijs gevonden voor dertien eeuwen geschiedenis. Hierbij zijn restanten van het cisterciënzer vrouwenklooster Mariëndaal (1244 - 1586) aan het licht gekomen. Daarnaast zijn op de oever van Vecht gelegen nederzettingen uit de 7e-8e eeuw én uit de 10e tot en met de 12e eeuw aangetroffen. Dit is het eerste archeologische bewijs dat er al in de Vroege Middeleeuwen mensen in dit gebied langs de Vecht hebben gewoond.

Dat er in de omgeving van het Queeckhovenplein in de wijk Zuilen ooit een klooster stond dat was al heel lang bekend. Het klooster van Mariëndaal komt namelijk niet alleen in laatmiddeleeuwse teksten voor, het staat ook afgebeeld op kaarten uit die tijd. Van dit klooster is zelfs exact bekend wanneer het werd gesticht en werd gesloopt, in 1244 resp. 1586. Maar waar het precies stond en hoe het er uitgezien heeft dat was lang onduidelijk. Tot 1956. Toen werd bij de aanleg van het riool voor de (toen) nieuwbouwwijk Zuilen een deel van de fundering van dit klooster (her)ontdekt. Ondanks inderhaast uitgevoerd archeologisch onderzoek kon op dat moment echter niet het hele klooster worden opgegraven. Omdat in 2017 begonnen werd met het vervangen van het 60 jaar oude riool door een nieuw exemplaar, ditmaal een met twee gescheiden buizen waardoor er een extra brede sleuf gegraven moest worden, ontstond er een mooie gelegenheid voor nader onderzoek. 'We hoopten', aldus Arjan den Braven, projectleider van dit onderzoek, 'daardoor een beter inzicht te krijgen in de omvang van het klooster en

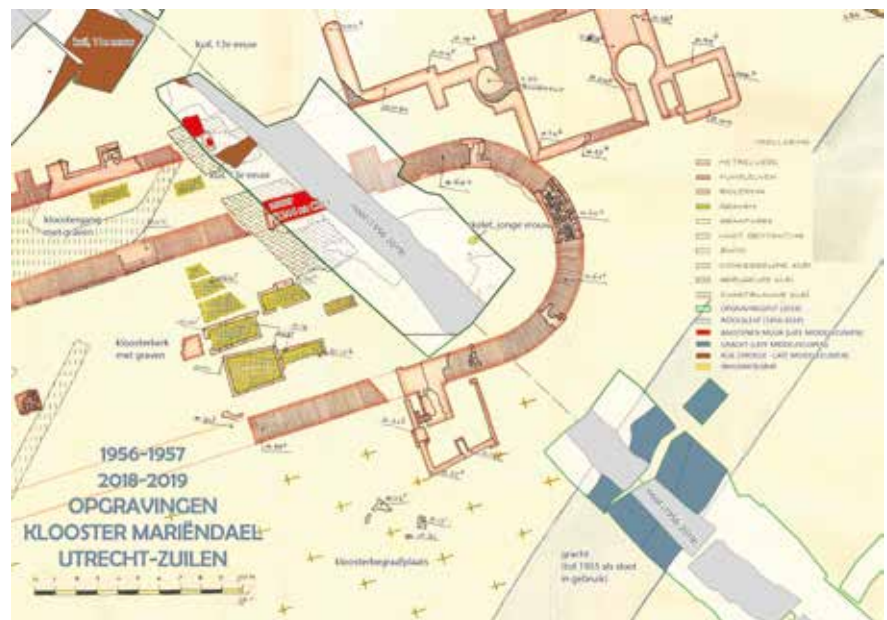
Meer info:
<https://erfgoed.utrecht.nl>

▼ Plattegrond van de recente en eerdere opgravingen rondom het Queeckhovenplein in de wijk Zuilen. De groen omlijnde vlakken zijn de opgravingsputten van 2019 (de witte vlakken zijn de riolsleuven). (FOTO: ERFGOED UTRECHT)

ook hoopten we de contouren van de bij het klooster horende kerk te kunnen vastleggen'.

Oudere bewoning

Die hoop werd meer dan vervuld. Want in de twee seizoenen die de archeologen nu achter de rug hebben, hebben ze veel van de nog ontbrekende stukken muur van het klooster in kaart kunnen brengen, maar ook de bakstenen fundering van de toren van de kloosterkerk. Den Braven: 'We kunnen daardoor nu een redelijk compleet beeld schetsen van hoe het klooster er heeft uitgezien'. Wat de nieuwe opgraving ook al heeft opgeleverd is dat de archeologen nu meer weten van het dagelijkse leven in het klooster. Vooral de inhoud van twee grote beerputten die bij dit onderzoek werden gevonden, heeft daarbij geholpen. Wat opvallend was is

dat veel van de vondsten goed tot zeer goed bewaard zijn gebleven. Zo werden er houten voorwerpen aangetroffen en zelfs delen van leren schoenen. De vondst van een hele serie mooi versierde vloertegels verschaftte ook interessante nieuwe informatie. Het bleken tegels te zijn die afkomstig zijn van de 13^e- en 14^e-eeuwse tegelbakkerijen langs de Bemuurde Weerd in het centrum van Utrecht.

Maar dit alles valt in het niet bij wat de archeologen ook aantreffen: namelijk de restanten van veel oudere bewoning. Opnieuw Den Braven: 'Precies op deze plek bleken 500 jaar voordat het klooster werd gebouwd ook al mensen te hebben gewoond'. De aangetroffen bewoningssporen uit die tijd (de 7^e-8^e eeuw) bestaan uit de grondplannen van ten minste drie grote boerderijen en enkele opslagplaatsen. Den Braven denkt op basis van de grootte en de kwaliteit van de architectuur dat ze onderdeel hebben uitgemaakt van een grote nederzetting. Het verdere vondstmateriaal is bovendien ook van een

◀ Resten van de kloostermuur. (FOTO: ERFGOED UTRECHT)

▶ Actiefoto van de opgraving in 2019: documenteren van de paalresten. (FOTO: RENIE VAN DER PUTTE)

▼ Reconstructie van het klooster in een 3D plattegrond van het Queekhovenplein en omgeving. (FOTO: ERFGOED UTRECHT)

kwaliteit die hoort bij een nederzetting van enige importantie. 'Het zijn dus meer dan zomaar een paar huizen langs het water die we nu hebben gevonden', aldus Den Braven.

Handelsnetwerken

Dat water is de rivier de Vecht. De loop van deze rivier is in de loop der eeuwen veranderd. Thans ligt hij een eindje verderop. De nu gevonden vroegmiddeleeuwse nederzetting lag echter direct aan die rivier. De bewoners gebruikten de rivier niet alleen voor transport maar ook om hun afval in weg te gooien. Uit de oude rivierbedding zijn daardoor vele honderden stukken aardewerk, dierenbotten, natuursteen en metalen voorwerpen tevoorschijn gekomen. Zelfs houten objecten en andere organische resten zoals fragiele vischubben, kleine botjes en zaden zijn na vele eeuwen uitzonderlijk goed geconserveerd. Ook zijn er in de rivier vele tientallen houten palen gevonden die horen bij een oeverversterking of dam. Het gevonden aardewerk uit deze periode laat ook zien dat de toenmalige bewoners via de rivier de Vecht met een groot Europees handelsnetwerk verbonden waren. Dat de Vecht een belangrijke rol speelde in deze handelsnetwerken en dat er op de oevers zou zijn gewoond, werd wel vermoed. Met de ontdekking van deze nederzetting is dit nu ook aangetoond.

De periode waarin deze nederzetting gedateerd kan worden is er bovendien één die voor de geschiedenis van Utrecht en omstreken van groot belang is; het is namelijk precies de periode waarin de overgang naar het christendom vorm krijgt. Rond die tijd bouwde aartsbisschop Willibrord ook twee nieuwe kerken binnen de muren van het voormalige Romeinse fort op het Domplein. De resultaten van onderzoek rondom het Queekhovenplein zullen volgend jaar verschijnen in de reeks basisrapportages archeologie van de gemeente Utrecht. ◀

